

MICHNAY GYULA

1951. május 20-án reggel egy géppisztolyos ávos tiszt hét rabot kísért ki a recski internálótáborból. A politikai foglyok többsége soha nem mehetett a kerítés túloldalára, de néhány köztörvényes elítélt munkájára szükség volt egy építkezésen. A kőfejtéshez használt robbanóanyagok raktárát a táboron kívül kellett felépíteni, nehogy a rabok valahogy hozzájussanak. Két őrtorony között ideiglenes ajtót vágtak a drótkerítésen a munkások számára. Vasárnap volt, a tornyokban vigyázó ávosok alig várták a váltást, nem sokat törődtek az épülő raktár felé haladó, számszámokat cipelő, lehajtott fejű foglyokkal és az őket kísérő tiszttel. Pedig ha jobban odafigyelnek, észrevehették volna, hogy a verőfényes napsütésben a foglyok és őruk egyaránt állig fel vannak öltözve. Amikor a menet látótávolságon kívül ért, villámgyorsan ledobták magukról a rabruha felsőrészét, és az alatta viselt szedett-vedett pulóverekben futásnak eredtek. A szabóműhelyben, titokban összetákoltt tiszt uniformis mellett a földön hagyták a fából és konzervdobozból barkácsolt géppisztolyt is. A 29 éves Michnay Gyula vezette őket: ő volt az, aki az egész szökés tervét aprólékosan kidolgozta. Harmincezer fegyveres kereste őket mindenhol az országban, s közülük hetet hamarosan el is fogtak. Egyedül Michnay jutott át a határ túloldalára, ahol először ő tudatta a világgal, hogy a kommunista rezsim embertelen munkatáborot tart fenn Magyarországon. 520 rabtársa nevét olvastatta be a rádióban, legtöbbjük családja innen tudta meg, hogy ítélet nélkül elhurcolt rokonuk életben van. Michnay Gyula nem sok köszönetet kapott mindezért, legtöbbször nem is hittek neki – a kelet-európai menekültek sorsa várt rá Németországban.

1922-ben született, regényesen színes összetételű családban. Morva eredetű magyar nemes, német evangélikus lelkész, svájci bevándorló, Amerikából hazatelepült magyar zsidó kivándorló egyaránt szerepelt a felmenői között. Apai nagynénje, Michnay Ida Georges Clemenceau egykori francia miniszterelnök fiához ment hozzá, majd el is vált tőle: a legendák szerint pedig ezzel megalapozta apósa ellenszenvét a magyarok iránt a trianoni béketárgyalásokon. Michnay Gyula a pécsi honvéd főreálgyimnáziumból 1940-ben került a soproni tiszti iskolába, ahonnan azonban hamarosan távoznia kellett: zsidó nagynénje miatt a tiszti pálya bezárult előtte, behívták viszont munkaszolgálatra. Parancsnoki beosztásban szolgáló apja egy katonai zöldségszárító üzemben talált neki biztonságos helyet, s közben beavatta abba a titkos németellenes tiszti összeesküvésbe, amelyben részt vett. Michnay Gyula megszökött a munkaszolgálatból, és egy hamis igazolványokat előállító titkos nyomdában dolgozott. A háború után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tolmácsaként a hadifogságból szabaduló amerikai, angol és francia katonák ügyeit intézte. Nem politizált, de az új rezsim lassanként kirajzolódó természete sem tetszett neki. Jóképű volt, fiatal, sok nőnek udvarolt egyszerre. Úgy tervezte, kimegy Párizsba nagynénjéhez és beiratkozik a Sorbonne-ra. Egy fatális véletlennek köszönhetően élete egészen másként alakult.

1947. április 27-én egy régi barátja és egy másik fiatal férfi csöngetett be hozzá. A barát azt mondta, hogy az ismerősének reggel hétkor indul a vonata a Keletiből, s mivel Michnay lakása a pályaudvar közelében van, azt kéri, hadd hagyja ott a bőröndjét. Meg is mutatták a csomagot: női fehérnemű volt benne. A férfi helyett reggel ávosok jöttek, és magukkal vitték Michnayt. A bőrönd tulajdonosáról faggatták előbb az Andrássy út 60-ban, majd a szovjet főhadiszálláson. Később kiderült, hogy a férfit valamilyen háborús bűntettel vádolják. Hat hét után Michnaynak sikerült tisztáznia, hogy nem ismeri a csomag tulajdonosát, mire az oroszok elengedték. Arra kérte őket, hogy vigyék vissza az ÁVO központjába, hogy ott igazolást kérhessen arról, miért tűnt el ilyen hosszú időre.

Ott újra elmesélte az ügyeletes tisztnek, hogyan keveredett ártatlanul ilyen helyzetbe. Percekkel később újra fogoly volt. Kiderült ugyanis, hogy az orosz fogdában a zárkatársa egy készülő koncepciós per kulcsszereplője volt. Nagy Ferenc kispap miniszterelnök személyi titkárát nem sokkal korábban tartóztatták le, és azt várták tőle, hogy főnökére tegyen terhelő vallomást. A letartóztatott hivatalnok a zárkában rendszeresen beszámolt kihallgatásairól Michnaynak, aki ily módon súlyos politikai titkokat tudott meg, az ávósok ezért nem akarták szabadon engedni. Bírósági eljárást sem lehetett indítani ellene, így aztán papírjaira ráírták: „nevezett szabadon hagyása államvédelmi szempontból aggályos”, és minden ítélet nélkül rövid úton internálták.

A kistarcsai internálótáborba került, ahonnan megkísérelt megszökni. Egy ór észrevette, és menekülés közben rálőtt. A golyó a könyöke fölött átlőtte a bal karját. Mivel a seb elfertőződött, a rabkórházban Michnayt saját kérésére érzéstelenítés nélkül megoperálták, és ezzel elkerülte az amputációt. Még lábadozott, amikor teherautóra tették, és elvitték oda, ahol rajta kívül 1250, többnyire ítélet nélkül letartóztatott rab várt a sorsára: a titkos munkatáborba, Recskre. Érkezésekor közölték vele, hogy újabb szökésről ne is álmodjon, innen nem fog élve kikerülni. Michnay Gyula azonban az első perctől kezdve kizárólag a szökésre gondolt, és amikor csak tudta, megpróbálta kijátszani a tábor szabályait. Először azt tervezte, hogy egyedül szökik meg, de amikor kiderült, hogy a kőművesként dolgoztatott rabok – fegyveres kíséreléssel ugyan – ki-be járhatnak a táborból, megváltoztatta a tervét. A rabtársai által csak Jules-nek becézett férfi filmbe illően kockázatos, de megvalósítható szabadulási akciót dolgozott ki.

A csapatot úgy válogatta össze, hogy mindenkinek hasznát vegyék az előkészületek során. Volt, aki ruhaanyagokat tudott lopni a szabóműhelyből, más bőrszíjakat szerzett, egy volt katonatiszt pedig megtervezte az álgépfegyver makettjét, amit a fűrészüzemben készítettek el. Michnay és az ávós tisztet alakító Lőcsey Géza katonaiskolát végeztek, értettek a terepen való álcázáshoz, és tudták azt is, hogy lehet átjutni egy aknazáron. A csapat tagjai között teljes bizalomra és titoktartásra volt szükség. Michnay a rabok között megbújó besúgók miatt úgy látta, hogy az előkészítési munkálatok nagyobb veszéllyel járnak, mint maga a szökés. Az ő szervezőkészségének is köszönhetően sikerült titokban tartani a konspirációt.

Szervezettségük nagyjából addig tartott, amíg sikerült kisétálniuk a táborból. A stressz miatt többségük rögtön megszegte az előzetesen megbeszélte szabályokat. A nehezebb északi út helyett négyen dél felé kezdtek szaladni, őket nem sokkal később mind elkapták a nyílt terepen. Az észak felé induló csapatba Michnay, Lőcsey Géza, és egy székely fiatalember, Mózes Mihály tartozott. Előbb sokáig egy patak vizében gyalogoltak, hogy az ávósok kutyái elveszítsék a nyomukat, majd egy cigánytelepen szereztek maguknak civil cipőt és nadrágot. „Mindig beleéltem magam az üldözök lelki világába. És mindig azt csináltam, amit nem vártak. Ők kerestek az erdőben, mi pedig feküdtünk, mint a békák, elnyúlva a réten” – mesélte utóbb Michnay. Eszükbe se jutott, hogy harmincezer ávós, határőr és rendőr keresi őket mindenhol az országban. Minden rokonuknál házkutatást tartottak, sokukat letartóztatták, néhol egész falvakat helyeztek blokád alá a karhatalom. Minden tanácsi hivatalban ki volt ragasztva az arcképük: hivatalosan mint börtönből szökött rablógóyilkosokat körözték őket. Így is sok segítőjük akadt, élelmet, vizet, sőt, még pénzt is adtak nekik. A csapat legfiatalabb tagjának, Mózes Mihálynak a lábát feltörte a rossz csizma, s a sarka annyira kisebesedett, hogy belázasodott. Arra kérte a társait, hogy hagyják magára, megpróbál elbújni valahol. Őt hetekkel később egy agyagbányában fogták el a rendőrök. Michnay és Lőcsey továbbmentek, és Dunakeszinél érték el a Dunát, ahol kettéváltak. Lőcseyt nem sokkal később szintén elkapták üldözői, így már csak Michnay volt szökésben a nyolc recski rab közül.

Egy újpesti barátjától pénzt és ruhát kapott, s levágták a haját is: így már egyáltalán nem hasonlított a körözési képen szereplő „rablógóyilkosra”. Egy másik ismerőse élelmet adott neki. Segítői sokat kockáztattak: „Én az életemért futottam. De azok a szabad emberek, akik nekem segítettek, ők a hősök, nem én. Nekik jár a hála és köszönet. Mert ők háborúságot szenvedtek értem. Mert őket kivétel nélkül mind az ávó begyűjtötte, kivallatta, megkínózta.” A szökés után tíz nappal Michnay Gyula már vonaton utazott tovább az osztrák határ felé. Mindig csak rövid szakaszokra váltott jegyet, hogy ne keltsen feltűnést. A határ közelében hosszan figyelte a járőrök mozgását, majd a váltás után megközelítette a drótkerítést. A kifeszített dróttal működésbe hozható aknáknak mellett lassan tapogatózva kúszott át, úgy, ahogy ezt a katonai kiképzésén tanulta. 1951. június 4-én megérkezett Ausztriába.

Bécsben jelentkezett az amerikai hatóságoknál, hogy elmondja a történetét. Senki sem hitt neki. Hogy Magyarországon létezik egy büntetőtábor, amely a Galyatetőről és a Kékesről is szabad szemmel látható, mégsem tud róla senki, és a CIA-nak sincs róla információja, nem volt könnyen hihető állítás. „Megérkezik egy pasas, akinek nem kell tolmács, aki tud angolul, tud németül, (...) belátom, hogy mindez együtt több mint gyanús” – mesélte Michnay, akit először tíz napra lecsuktak, és megpróbáltak utánanézni az előéletének. Csak akkor folytatták a kihallgatását, amikor nem találták nyomát, hogy az ÁVO vagy a KGB kémje lenne. Csak hosszas könyörgésére engedélyezték, hogy a jelenlétükben felhívja Párizsban élő nagynénjét, Madame Clemenceau-t, aki igazolta a személyazonosságát. Ezután megváltozott a kihallgatók hangneme, szabadságát is visszakapta, de a büntetőtábor létét továbbra sem tartották hihetőnek. A Szabad Európa Rádió bécsi riportere interjút is készített vele, de az anyag nem került adásba.

Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy Bécsből nem tud segíteni a bajtársain, Michnay továbbutazott Salzburgba. Itt egy ismerőse bemutatta báró Weiss Editnek, aki az Amerika Hangja rádió magyar adásának egyik fő támogatója volt. A bárónő hitetlenkedve kérdezte Michnaytól: „Ismer maga egy Györgyey Aladár nevezetű embert?” „Hogyne ismerném – hangzott a válasz –, Györgyey F. Aladár a teljes neve, szüleinek pedig a Perczel utcában volt déligyümölcs-nagykereskedésük.” A következő jól megválaszolt keresztkérdés után a bárónő megszólalt: „Maga igazat mond, (...) és ha nem hozzák le a maga listáját, megvonom tőlük a támogatást!” Így aztán három hónappal a határátlépés után az Amerikai Hangja adásában végre elhangoztak a kényszermunkatábor foglyainak nevei. Michnay összesen 520 nevet sorolt fel emlékezetből. Neki köszönhetően tudták meg sokan Magyarországon, hogy szeretteik még élnek, és Recsken raboskodnak.

A hírt a magyar emigráns lapok is átvették, Recsk léte ismertté vált, de Michnay Gyuláról hamarosan mindenki megfeledkezett. Egy salzburgi menekülttáborban várta sorsa jobbra fordulását. Itt a körülmények csak annyival voltak jobbak mint Recsken, hogy nem voltak szadista őrök és kényszermunka, helyettük a poloskák kínozták a menekülteket. Végül egy jóakarója szerzett neki jobb szállást és tolmács munkát a linzi bevándorlási hivatalban. Csak később jutott a fülébe, hogy a helyi magyar emigránsok egy része azt terjeszti róla, hogy az ÁVO beépített embere. Ezeknek a pletykáknak köszönhetően, hogy amerikai bevándorló vízumot sem kapott. 1953-ban egy olasz férfi kereste fel, aki közölte vele, hogy a magyar állami szervek azt üzenik neki: ha esetleg elmegy tanúskodni egy ENSZ-vizsgálóbizottság elé, azzal kockára teszi a recski rabok életét, de ha nem, akkor javíthat bajtársai sorsán. Innen értesült, hogy a nemzetközi szervezetek vizsgálni akarnak Recsk ügyében, de végül nem kapott semmilyen meghívót, helyette konkrét ismeretekkel nem rendelkező emigráns politikusok tartottak frázispuffogató beszédeket. A munkatábort nem sokkal ezután felszámolta a hatalom, az elbontott barakkok helyére fákat ültettek, hogy nyoma se legyen a gaztetteknek.

Michnay Gyula nem kereste tovább a nyilvánosságot, továbbment Belgiumba, majd Németországba. Fizikai munkásként dolgozott lengyel bevándorlók között, itt ismerkedett meg a feleségével is. Három lányuk született, és egy idő után Michnay Gyula is megkapta a német állampolgárságot. Egy olajtársaságnál helyezkedett el, itt dolgozott nyugdíjas koráig. A rendszerváltás környékén a magyar sajtó felfedezte a nevét, több interjút adott. Mindig elmondta, hogy elégedett az életével, boldog, mert családjá kárpótolja a szenvedésekért. Életútja elismeréseként Göncz Árpád részesítette magas állami kitüntetésben. „Sokfelé hívnak, írnak, beszélnek rólam. Lehetőség szerint kerülök minden feltűnést. Nem az én érdemem, a sors hozta így. Én csak eszköz voltam” – írta élete végén. A recski tábor bátor foglya 89 éves korában halt meg.